

Mădălina Strehie

Latina militară și impactul ei mentalitar (II)

Military latin and its impact on mentalities (II)

Abstract: *This article continues our studies related to military Latin. If in the first part we studied the military Latin of the European Romance armies, (of the Romanian army, the French army and the Italian army), in this second part we analyze the language of Mars present in the slogans, emblems and mottos of the UK and USA armies. We have selected those Latin sententiae with military value for two reasons: public access and their value for mentalities.*

In the economy of this study, the largest share is that of Latin maxims of the American army due to their publicity and values of military mentality which they express. Thus, the values of Mars' art present in the military Latin that we analyze here are moral qualities and mentalities such as loyalty, faith, skill, professionalism, patriotism, steadfastness, perseverance, ingenuity, bravery, courage, etc.

We translate all maxims for a better perception of Roman mentality values expressed by the language of the she-wolf's adopted sons, perennial values even today. The military Latin language present in the slogans of the two armies is concise, but full of expressiveness rendered by nouns, pronouns, adjectives, prepositions, verbs and adverbs, which emphasizes its perennial impact.

Keywords: *Latin, armies, mentalities, moral values, battle slogans.*

I. Introducere

Studiul nostru urmărește impactul mentalitar pe care îl are, încă, limba fiilor lui Marte asupra armatelor lumii, (în această lucrare prezentăm latina militară din armata Marii Britanii și din armata Statelor Unite ale Americii). Cele mai multe maxime războinice le-am găsit în armata Statelor Unite ale Americii. Selecția a fost necesară pentru economia lucrării noastre. De asemenea, această selecție s-a datorat și accesului public la aceste sintagme.

Cele mai multe maxime latine sunt foarte sugestive pentru specificul unităților militare, care le au ca devize de luptă, ca motto-uri sau ca maxime. Ele sunt foarte

aplicabile pentru arta lui Marte. Cea mai frumoasă maximă, care exprimă cel mai frumos și complet mentalitățile militare o considerăm a fi maxima ARTE ET MARTE, folosită de armata Marii Britanii. Această maximă latină are cel mai puternic impact mentalitar, deoarece include cele două caracteristici ale războinicilor dintotdeauna: arta, meșteșugul, priceperea armelor și patronul roman al armatei, Marte, zeul roman al armelor, dar și părintele legendar al fondatorilor Cetății Eterne.

Armata Statelor Unite are de asemenea, o maximă latină cu un puternic impact mentalitar, pe care o considerăm cea mai sugestivă pentru dedicația militarilor de pretutindeni pentru patrie, în virtutea jurământului depus: POTIUS MORIRI QUAM FOEDAR.

Limba latină demonstrează că nu este nici pe departe o limbă moartă, nici acum în mileniul trei, exprimând cel mai frumos arta militară. Toate maximele analizate sunt pline de adjective, verbe, substantive, numerale, pronume sau adverbe. Deși este o limbă concisă ea exprimă o multitudine de valori morale. Traducerea în limba română a maximelor ne aparține, pentru o mai bună receptare a lor.

De asemenea, precizăm că traducerea nu redă întru totul impactul valoric al maximelor, dar am încercat să fie cât mai fidelă sensului latin al sintagmelor traduse.

II. Maxime latine utilizate de către armata Marii Britanii

NULLI SECUNDUS¹, Niciunul (nu este) al doilea.-trad.n.

NEMO ME IMPUNE LACESSIT², Nimeni care mă atacă, (nu rămâne) fără pedeapsă.-trad.n.

QUIS SEPARABIT³, Cine va despărți.-trad.n.

NEC ASPERA TERRENT⁴, Nu se înspăimântă de cele dificile.-trad.n.

STABILIS⁵, Neclintit.-trad.n.

NULLI EXPUGNABILIS HOSTI⁶, Care nu poate fi cucerit de către niciun inamic.-trad.n.

UTRINQUE PARATUS⁷, Pregătit pentru toate direcțiile.-trad.n.

CELER ET AUDAX⁸, Rapid și curajos (îndrăzneț).-trad.n.

PER MARE PER TERRAM⁹, Pe mare și pe pământ.-trad.n.

FIDE, SED CUI VIDE¹⁰, Fii credincios, dar ia seama cui.-trad.n.

QUO FAS ET GLORIA DUCUNT¹¹, Ceea ce este permis și îi conduce spre glorie.-trad.n.

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Coldstream_Guards

2. https://en.wikipedia.org/wiki/Scots_Guards

3. https://en.wikipedia.org/wiki/Irish_Guards

4. https://en.wikipedia.org/wiki/Irish_Guards

5. https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Anglian_Regiment

6. https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Gibraltar_Regiment

7. [https://en.wikipedia.org/wiki/Parachute_Regiment_\(United_Kingdom\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Parachute_Regiment_(United_Kingdom))

8. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Rifles

9. https://en.wikipedia.org/wiki/40_Commando

10. [https://en.wikipedia.org/wiki/20th_Armoured_Infantry_Brigade_\(United_Kingdom\)](https://en.wikipedia.org/wiki/20th_Armoured_Infantry_Brigade_(United_Kingdom))

11. https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Artillery

UBIQUE¹², Peste tot. -trad.n.
CERTA CITO¹³, Iute pentru cele sigure. -trad.n.
MANUI DAT COGNITIO VIRES¹⁴, Cunoașterea dă forțe mâinii.-trad.n.
IN ARDUIS FIDELIS¹⁵, Credincios în cele amarnice.-trad.n.
EX DENTIBUS ENSIS¹⁶, Din măduva dinților.-trad.n.
SUB CRUCE CANDIDA¹⁷, Sub crucea albă.-trad.n.
ARTE ET MARTE¹⁸ Cu artă (pricepere) și cu Marte (zeul războiului).-trad.n.
ANIMO ET FIDE¹⁹, Din suflet și din credință
JUSTITIA IN ARMIS²⁰, Justiție în (între) arme.-trad.n.
EMEMPLO DUCEMUS²¹, Vom conduce prin exemplu.-trad.n.
MENS SANA IN CORPORE SANO²² Minte sănătoasă în trup sănătos.-trad.n.

Armata britanică folosește maxime latine foarte concise, care redau în primul rând vechi valori mentale romane precum *virtus* și *fides*, dar și foarte multe adjective provenite de la aceste valori mentale precum *fidelis* (cel mai uzual în latina militară studiată de noi) etc. Pronumele folosite sunt de regulă pronume nehotărâte precum *nullus*, *-a*, *-um*, pentru a sugera unitatea militarilor și totodată solidaritatea lor. Dedicăția pentru servirea patriei este foarte frumos redată prin substantivele *fides* și *animus*.

III. Sentințe latine folosite de armata Statelor Unite ale Americii ca devize de luptă sau motto-uri

Deviza Gărzii de coastă²³:

SEMPER PARATUS, Întotdeauna pregătit.-trad.n.

Devize ale infanteriei marine²⁴

SEMPER FIDELIS, Întotdeauna credincios.-trad.n.
FORTES FORTUNA IU VAT, Norocul îi ajută pe cei puternici.-trad.n.
FORTUNA FAVET FORTIBUS, Norocul este susținătorul celor puternici.-trad.n.
SEMPER FLEXIBILES, DOMINAMUS NOX, Mereu agili (mlădioși), suntem puternici (stăpânim) noaptea.
CELER, SILENS, MORTALIS, Rapid, tăcut, fatal.-trad.n.

12. https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Engineers

13. https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Corps_of_Signals

14. [https://en.wikipedia.org/wiki/Intelligence_Corps_\(United_Kingdom\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Intelligence_Corps_(United_Kingdom))

15. https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Army_Medical_Corps

16. https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Army_Dental_Corps

17. https://en.wikipedia.org/wiki/Queen_Alexandra%27s_Royal_Army_Nursing_Corps

18. https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Electrical_and_Mechanical_Engineers

19. https://en.wikipedia.org/wiki/Adjutant_General%27s_Corps

20. https://en.wikipedia.org/wiki/Army_Legal_Services_Branch

21. https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Military_Police

22. https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Army_Physical_Training_Corps

23. <http://www.military-quotes.com/mottos/US-coast-guard.htm>

24. <http://www.military-quotes.com/mottos/US-marines.htm>

MORS DE CONTACTU, Moartea din atingere (încleștare).-trad.n.

MORS EX TENEBRIS, Moarte din întuneric.-trad.n.

IN HOC SIGNO VINCES, Vei învinge în (sub) acest steag (stindard).-trad.n.

Devize ale Flotei²⁵

NON SIBI, SED PATRIAE, Nu pentru sine, ci pentru patrie.-trad.n.

POTIUS MORIRI QUAM FOEDAR, Este mai de preferat să mori decât să faci
tratat de supunere (să te supui).-trad.n.

CONSTRUIMUS, BATUIMUS, Construim, bătem(învingem).-trad.n.

INVICTUS GALLUS GLADIATOR, Invincibilul gladiator gallic.-trad.n.

PAX PER SCIENTIAM, Pacea datorită științei.-trad.n.

Devize ale Forțelor aeriene²⁶

UNO AB ALTO, De unul singur către înălțime.-trad.n.

LIBERTATEM DEFENDIMUS, Apărăm libertatea.-trad.n.

CUM GRANO SALIS, Cu un sămbure în largurile mării (Cu un grăunte de sare).-
trad.n.

MORS AB ALTO, Moartea de la înălțime.-trad.n.

AUT VINCERE, AUT MORS, Ori a învinge, ori moartea.-trad.n.

DEFENSOR FORTIS, Apărătorul celor puternici.-trad.n.

TUTOR ET ULTOR, Apărător și răzbunător.-trad.n.

VIRTUTE ALISQUE, Pentru vitejie și pentru ceilalți.-trad.n.

ADVENTES FORTUNA IUVAT, Pe cei curajoși îi ajută norocul.-trad.n.

Devize ale Infanteriei de Uscat²⁷

TERTIA SEMPER PRIMA, A treia mereu cea dintâi.-trad.n.

Devize ale trupelor de infanterie²⁸

PARATUS ET FIDELIS, Pregătit și credincios.-trad.n.

IMPETUM PERSEQUI, Urmez atacul.-trad.n.

Devize ale unor trupe de chimiști²⁹

FLAMMIS VINCIMUS, Învingem flăcările.-trad.n.

STABILIS VICTORIA, Victorie sigură.-trad.n.

Devize ale armei de geniu³⁰

VOLENS ET POTENS, Care vrea și care poate.-trad.n.

25. <http://www.military-quotes.com/mottos/US-navy.htm>

26. <http://www.military-quotes.com/mottos/US-Air-Force.htm>

27. <http://www.military-quotes.com/mottos/US%20Army%20and%20Corps.htm>

28. <http://www.military-quotes.com/mottos/armored.htm>

29. <http://www.military-quotes.com/mottos/chemical.htm>

30. <http://www.military-quotes.com/mottos/engineer.htm>

LABORAMUS SUSTINERE, Noi munim pentru a susține.-trad.n.
SEMPER ULTIMO, Mereu cel din urmă (ultimul).-trad.n.
OMNES RES BENE FACERE, A face toate lucrurile bine.-trad.n.
FORTUNA INFORTUNA FORTI UNA, Norocul și nenorocul este pentru cei puternici totuna.-trad.n.
CONSTRUCTIO ET DESTRUCTIO, Construcție și distrugere.-trad.n.
MALLEIS MILITO, Lupt cu ciocanul.-trad.n.
TENAX PROPOSITI, Ferm (în atingerea) scopului.-trad.n.
PRAEVIUS, Premergător.-trad.n.
SEMPER TENTARE, A încerca mereu.-trad.n.
NOSTRUM EST OPUS, Lucrarea este a noastră.-trad.n.
HAEC LUCRA LABORUM, Aceste câștiguri ale lucrărilor.-trad.n.
AGENDO GNAVITER, Acționând cu zel (hărnicie).-trad.n.
ALIQUID EXPECTAVIT, Altcineva a așteptat.-trad.n.

Devize ale trupelor de artilerie³¹

CEDAT FORTUNA PERITIS, Norocul se supune celor pregătiți.-trad.n.
PRIMUS AUT NULLUS, Primul sau niciunul.-trad.n.
CELERITAS ET ACCURATIO, Rapiditate și îngrijire.-trad.n.
AUDACIA, Îndrăzneală.-trad.n.
CELER ET AUDAX, Rapid și îndrăzneț.-trad.n.
NUNQUAM FRACTUM, Niciodată zdrobit.-trad.n.
EX HOC SIGNO VICTORIA, De la acest stindard (este) victoria.-trad.n.
CONIUNCTI STAMUS, Stăm uniți.-trad.n.
SERVABO FIDEM, Voi sluji cu credință.-trad.n.
FESTINA LENTE, Grăbește-te încet.-trad.n.
HIC MURUS AHENEUS, Acest zid de aramă (Aici este zidul de aramă).-trad.n.
VINCERE EST VIVERE, A învinge este a trăi.-trad.n.
SIC ITUR AD ASTRA, Astfel se merge către stele.-trad.n.
SICUT QUERCUS, Precum stejarul.-trad.n.
ARMA PARATO FERRO, Port armele fiind pregătit.-trad.n.
ARMA PACIS FULCRA, Armele sunt rezămătoare ale păcii.-trad.n.
FACTA NON VERBA, Fapte nu vorbe.-trad.n.
CONTENDIMUS, Aruncăm.-trad.n.
PER ANGUSTA AD AUGUSTA, Prin cele înguste către cele auguste (Prin cele grele către cele strălucitoare).-trad.n.

Devize ale Forțelor speciale³²

SEMPER PREPARATE, Întotdeauna pregătește-te din vreme.-trad.n.
SINE PARI, Fără egal.-trad.n.

31. <http://www.military-quotes.com/mottos/field%20artillery.htm>

32. <http://www.military-quotes.com/mottos/spec%20ops.htm>

SUA SPONTE, Din proprie inițiativă (Din voința sa).-trad.n.
DE OPPRESO LIBER, Liber de a nimici.-trad.n.

Devize ale unor trupe pentru operații speciale³³

VERITAS, Adevăr.-trad.n.
VERBUM VINCET, Cuvântul va învinge.-trad.n.
VERITAS VOS LIBERABIT, Adevărul vă va elibera.-trad.n.
POTESTAS PERSUASIONIS, Puterea convingerii.-trad.n.
MUTATIO ANIMO, Schimbarea sufletului.-trad.n.
VINCERE PERSUADENTES, A învinge pe cei care sunt convinși.-trad.n.

Devize ale unor trupe de comandă³⁴

NON SIBI SED OMNIBUS, Nu pentru sine, ci pentru toți.-trad.n.
SI NON POTESTIS, POSSUMUS, Dacă voi nu puteți, noi putem.-trad.n.
ABUNDANTIA COPIAE, Belșugul trupelor.-trad.n.

Deviza trupelor de ordonanță³⁵

CUPIDUS ET PARATUS, Devotat și pregătit.-trad.n.

Devize ale trupelor de poliție militară³⁶

VIRES IN ARDUIS, Forțe în cele abrupte.-trad.n.
HONOREM RESTITUIMUS, Dăm înapoi onorea (Restabilim onoarea).-trad.n.
MONSTRAT VIAM, Arăt calea.-trad.n.
LEX ET ORDO, Lege și ordine.-trad.n.
VIRTUS, INTEGRITAS, VERITAS, Virtute, integritate, adevăr.-trad.n.
SALUS ET HUMANITAS, Salvare și umanitate.-trad.n.
INVINCIBILIS, De neînvinge.-trad.n.

Devize ale medicinei militare³⁷

IN CRUCE MEA FIDES, Credința mea (este) în cruce.-trad.n.
CONSERVAMUS PERSONIS, Păstrăm persoanele (oamenii).-trad.n.
IN EST CLEMENTIAM FORTI, Îngăduința se află în interiorul celui puternic.-trad.n.
PRO DEO, PATRIA ET VICINO, Pentru Dumnezeu, pentru patrie și pentru vecin (semen).-trad.n.
PRO VITA, Pentru viață.-trad.n.
ASSURGAM, Mă ridic (Mă înalț).-trad.n.

33. <http://www.military-quotes.com/mottos/psyops.htm>

34. <http://www.military-quotes.com/mottos/quartermaster.htm>

35. <http://www.military-quotes.com/mottos/ordnance.htm>

36. <http://www.military-quotes.com/mottos/mp.htm>

37. <http://www.military-quotes.com/mottos/medical.htm>

Devize ale trupelor de transport³⁸

SEMPER ROTANS, Care se rotește întotdeauna.-trad.n.

PRIMUS INTER PARES, Primul între cei egali.-trad.n.

REX VIAE, Regele drumului.-trad.n.

Devize ale unor trupe de infanterie terestră³⁹

SEMPER PRIMUS, Mereu primul.-trad.n.

NOLI ME TANGERE, Nu vreau a mă atinge.-trad.n.

PATRIAE FIDELITAS, Loialitatea față de patrie.-trad.n.

DUCTI AMORE PATRIAE, Conduși de iubirea față de patrie

IN OMNIA PARATUS, Pregătit în toate.-trad.n.

PALMAM QUI MERUIT FERAT, Care merită victoria, să o ia.-trad.n.

NEC ASPERA TERRENT, Nu se înspăimântă nici de cele grele.-trad.n.

VINCIT AMOR PATRIAE, Învinge iubirea de patrie.-trad.n.

PRO PATRIA, Pentru patrie.-trad.n.

VIRES MONTESQUE VINCIMUS, Invingem forțele și munții.-trad.n.

FIRME ET FIDELI, Cu tărie și credincioși.-trad.n.

VIRTUS INCENDIT VIRES, Vitejia aprinde forțele.-trad.n.

FACIENDUM EST, Care trebuie să fie făcut (îndeplinit).-trad.n.

REX MONTIS, Regele muntelui.-trad.n.

HABEANT, Să aibă.-trad.n.

SIGNA INFEREMUS, Pornim după stindarde.-trad.n.

CAVEAT, Să se păzească.-trad.n.

DECUS ET PRAESIDIUM, Demnitate (onoare) și sprijin (siguranță).-trad.n.

AVITOS IUVAMUS HONORES, Ajutăm pe strămoși cu onoruri.-trad.n.

NE DESIT VIRTUS, Să nu lipsească virtutea.-trad.n.

Armata americană are cele mai multe maxime latine pentru structurile sale militare, comparativ cu toate armatele, care fac uz de latina militară, pentru a exprima devizele de luptă ale diverselor structuri militare din componența lor. Deși concisă, latina militară folosită de către structurile armate americane este una foarte sugestivă. Pe de-o parte întâlnim valori mentale romane fundamentale precum *patria*, *lex*, *audacia*, *honos*, *fides* și *virtus*, iar pe de altă parte constanță, perseverență, pregătire, profesionalism și dedicație pentru meșteșugul lui Marte, toate acestea exprimate prin adjective precum *paratus*, *preparatus*, *par*, *invincibilis*, *fidelis*, *peritus*, *silens*, *mortalis*, *tutor*, *ultor*, *stabilis*, *invictus*, *fortis*, *hostis* etc. Cel mai frecvent cuvânt din maximele latine folosite de armata americană este *semper*, care denotă constanță, perseverență, perenitate. Substantivele *victoria*, *arma*, *gloria*, *vis* (cu pluralul *vires*), *fidelitas*, *veritas* etc oferă și ele foarte multă expresivitate și impact mentalitar limbii fiilor lupoaicei.

Pronumele sunt de cele mai multe ori nehotărâte precum *nullus*, *omnis*, dar sunt și

38. <http://www.military-quotes.com/mottos/transportation.htm>

39. <http://www.military-quotes.com/mottos/infantry.htm>

pronume reflexive precum *se*, sau pronume posesive precum *sua*, *nostrum* etc. Pronumele relative uzuale sunt pronumele relativ *qui*, dar și cel interogativ *quis*. De asemenea nu lipsesc nici pronumele demonstrative precum *haec*.

Verbele sunt și ele foarte des utilizate pentru impactul lor precum (de regulă sunt verbe de acțiune, dar și compuși ai lui *esse*): *habeo*, *caveo*, *sum*, *desum*, *insum*, *possum*, *fero*, *facio*, *servo*, *monstro*, *defendo*, *vinco*, *conservo*, *persuadeo* etc. Majoritatea sunt conjugate la indicativ timpurile prezent și viitor, sau sunt la infinitiv prezent. Nu lipsesc nici numerele precum numeralul ordinal *primus*. Prepoziția *pro* este cea mai uzuală în expresii precum: *pro vita*, *pro patria* etc. Conjunțiile sunt prezente și ele în latina militară cum ar fi *si*, *ne*, *sed*, *et*.

Latina militară este așadar o latină foarte expresivă, corectă, greu de tradus, în ciuda conciziei sale, indiferent de armatele zilelor noastre care o folosesc.

IV. Concluzie

Peste milenii de la fondarea Romei, limba acesteia este mereu surprinzătoare exprimând extraordinar de frumos valori, cultură, artă, meșteșuguri. Este și astăzi o limbă vie, de o sugestivitate remarcabilă în toate domeniile, inclusiv în meșteșugul lui Marte, aceasta este *latina militară*, așa cum am numit-o noi.

Bibliografie

Badea 2010

Badea, Simina "On the Use of Latin Terms in Legal English and Romanian" în *Valori clasice în culturile europene*, Ed. Universitaria, Craiova, pg. 11-17.

Barbu-Vasilescu-Toma 1961

Barbu, N., Vasilescu, I., Toma, I., *Gramatica limbii latine. Fonetica, Morfologia, Sintaxa urmate de un Appendix*, Ed. de Stat Didactică și Pedagogică, București

Dinu 2007

Dinu, Dana, „Termeni latinești care desemnează ospitalitatea și ostilitatea” în *Omagiu aniversar academicianului Marius Sala*, Ed. Universitaria, Craiova, pg. 237-244

Dinu 2008

Dinu, Dana, *Lexicologia limbii latine*, Ed. Universitaria, Craiova

Dinu 2015

Dinu, Dana, „Gândirea lingvistică a lui Varro”, în ****Mioara Avram-in memoriam*, Pitiriciu, Silvia (coord.), Ed. Sitech, Craiova, pg. 74-94

Guțu 2003

Guțu, Gh., *Dicționar Latin-Român*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Humanitas, București

Guțu 1993

Guțu, Gheorghe, *Dicționar Latin-Român*, ediție revăzută și completată, Ed. Științifică, București

Larousse/Fredouille 2000

*** *Larousse-Dicționar de civilizație romană*, Fredouille, Jean-Claude (ed.), Velescu, Șerban (trad.), Ed. Univers Enciclopedic, București

Matei 2007

Matei, Virgil, *Dicționar de maxime, reflecții, expresii latine comentate*, Ed. Didactică și Pedagogică, București

DLR/Nădejde

Dicționar Latin-Român complet, pentru licee, seminarii și universități, Nădejde, Ioan, Nădejde, Gesticone, Amelia (ed.), Volceanu, D. E. (intr.), Ed. „Adevărul” S. A., București, fără an

POLD 1994

- ****Pocket Oxford Latin Dictionary*, Morwood, James (ed.), Oxford University Press, Oxford 1994, 2005
Proverbe și cugetări latine 1976
- ****Proverbe și cugetări latine*, Diaconu, Vasile D., Marinescu Himu, Maria (ed.), Ed. Albatros, București
 Roland 2002
- Roland, Henry, *Lexique Juridique. Expressions Latines*, deuxième édition, Ed. Litec, Paris
 Săuleanu-Rădulețu 2007
- Săuleanu, Lucian, Rădulețu, Sebastian, *Dicționar de expresii juridice latine*, Ed. C.H. Beck, București
 Sâmbrian 2009
- Sâmbrian, Teodor, *Instituții de drept roman*, Ed. Sitech, Craiova
 Sâmbrian 2015
- Sâmbrian, Teodor, *Reguli de drept roman-izvoare, persoane, procedură, drepturi reale*, Ed. Sitech, Craiova
 Strechie 2009
- Strechie, Mădălina, "Terms of Latin Origin in the field of Communication Sciences" în revista *Studii și cercetări de Onomastică și Lexicologie (SCOL)* Anul II, Nr.1-2/2009, Ed. Sitech, Craiova 2009, pg. 203-207